

С.Т. Гончарук,
кандидат юридичних наук,
професор

А.Ю. Нашинець-Наумова,
старший викладач

МЕХАНІЗМ АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ КОРПОРАЦІЙ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні та його основних структурних елементів з урахуванням специфіки суспільних відносин у сфері діяльності корпорацій, на врегулювання яких вони спрямовані.

Ключові слова: механізм адміністративно-правового регулювання, адміністративно-правові норми, адміністративно-правові відносини, акти тлумачення та акти реалізації адміністративно-правових норм.

Поняття механізму адміністративно-правового регулювання та його сутність в адміністративно-правовій теорії почали з'ясовувати порівняно нещодавно. Дотепер у наукових працях з адміністративного права це питання розглядалося недостатньо. Водночас якраз механізм адміністративно-правового регулювання виражає сутність процесу впровадження нормативно визначених правил в реальні суспільні відносини з метою їх регулювання та упорядкування, комплексно забезпечує способи правового впливу норм адміністративного права на управлінські відносини.

Дослідження проблеми визначення поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій обумовлює потребу звернення до загального поняття – «механізм правового регулювання», у тому числі до аналізу наукових здобутків теорії права з цього питання. Здійснення такого поглибленого аналізу обумовлюється насамперед тим, що у теорії адміністративного права в останній час набуло розвитку нове змістовне наповнення таких категорій як «державне управління» та «державне регулювання», а також окремих елементів механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин, зокрема таких, як адміністративно-правові норми та адміністративно-правові відносини [1, с. 128].

Дослідження поняття механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин в цілому та його основних структурних елементів частково торкались такі вчені-адміністративісти, як В.Б. Авср'янов, Ю.П. Битяк, С.Т. Гончарук, П.В. Діхтієвський,

Ю.М. Дьомін, Т.В. Кашаніна, В.К. Колпаков, Т.О. Коломоєць, О.Л. Копиленко, В.І. Курило, В.В. Ладиченко, Д.М. Овсянко, С.Т. Стеценко та інші.

Проте, увага зазначених вчених зосереджувалась лише на загальному аналізі механізму адміністративно-правового регулювання суспільних відносин. Водночас поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в наукових працях вітчизняних вчених майже не розглядалось. Отже, проблематика механізму адміністративно-правового регулювання у сфері корпоративної діяльності є такою, що потребує подальшої наукової розробки.

Зважаючи на актуальність теми та необхідність розробки теоретичних основ механізму адміністративно-правового регулювання у сфері корпоративної діяльності та його основних структурних елементів, доцільним є глибше дослідити запропоновану тему.

Мета статті полягає у виробленні сучасного розуміння поняття та змісту механізму адміністративно-правового регулювання у сфері корпоративної діяльності, а її наукова новизна пов'язана з удосконаленням дії механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні.

У широкому розумінні механізм адміністративно-правового регулювання становить собою систему адміністративно-правових засобів, з допомогою яких здійснюється правове регулювання та упорядкування суспільних відносин у сфері публічного управління. Механізм адміністративно-правового регулювання є частиною

більш широкого поняття механізму правового регулювання суспільних відносин в цілому, займаючи в сфері впливу останнього одне з провідних місць. Водночас він є похідним від поняття механізму адміністративно-правового впливу, що розуміється ширше.

Як відомо, в структуру механізму адміністративно-правового регулювання насамперед входять норми адміністративного права, акти тлумачення таких норм та акти їх реалізації, а також адміністративно-правові відносини. Крім названих елементів в структуру цього механізму можна включати і такі додаткові функціональні елементи, як правова культура та правова свідомість, а також форми та методи правового впливу та інше.

Завдяки механізму адміністративно-правового регулювання відбувається практична реалізація цілеспрямовуючого правового впливу норм адміністративного права на відповідні управлінські стосунки. В ході адміністративно-правового регулювання кожен елемент згаданого механізму відіграє свою самостійно визначену роль, включаючись у цей процес у певній послідовності, перебуваючи водночас у тісному взаємозв'язку і постійній взаємодії з іншими елементами даного механізму. Тому розкриття поняття, змісту та особливостей окремих засобів адміністративно-правового регулювання доцільно здійснювати у їх сукупності та взаємозв'язку як складових механізму адміністративно-правового регулювання.

З урахуванням вищевказаних особливостей зазначимо, що до структури механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні також слід відносити норми адміністративного права; акти тлумачення та акти реалізації цих норм, адміністративно-правові відносини, а також форми і методи їх адміністративно-правового регулювання. Стосовно змістовного аспекту цього механізму необхідно відзначити, що визначальним його елементом є норми адміністративного права.

Система нормативних засобів адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій сьогодні становить собою багаторівневу ієрархічну структуру, в основі якої лежать положення Конституції України та інших законодавчих актів. Правові норми, відповідно до яких здійснюється повсякчасна життєдіяльність корпорацій у всіх її проявах – це правила поведінки для корпорацій, або, як визначив Д. Норт, придумані людьми обмеження, що спрямовують людську взаємодію в певне річище [2, с. 67].

Норми права, принципи, інші правила зменшують невизначеність і суб'єктивізм при взає-

модії суб'єктів різних сфер суспільного життя в цілому. Як визначальний елемент механізму адміністративно-правового регулювання з точки зору їх впливу на корпоративний сектор, можна відзначити, що він зменшує невизначеності при вирішенні самих різноманітних питань діяльності корпорацій (зокрема, при укладанні контрактів між економічними суб'єктами, окреслюючи коло прав, обов'язків, зобов'язань, відповідальності, обмежень тощо кожної сторони). Тобто, така особливість дії правових норм дає можливість економити на трансакційних витратах (витратах захисту прав власності) шляхом зменшення ступенів ризику входження в ті чи інші економічні відносини, їх формування, розвитку чи припинення. Хоча в деяких випадках, на наш погляд, економічні відносини між державою та підприємцями є досить дорогими (високий рівень трансакційних витрат), але порівняно з витратами, що виникають або можуть виникати при неякісному правовому полі чи за його відсутності, будуть значно перевищувати означені.

Виходячи із загальноприйнятих ознак визначення норм права, адміністративно-правові норми, які регулюють діяльність корпорацій в Україні, також можна визначати як обов'язкові правила поведінки, встановлені державою в особі її компетентних органів, метою яких є регулювання корпоративних відносин, що виникають, змінюються і припиняються у сфері корпоративної діяльності [3, с. 84].

Адміністративно-правові норми, що регулюють діяльність корпорацій, також традиційно можна поділити на уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі. Сутність уповноважуючих адміністративно-правових норм, що регулюють діяльність корпорацій, полягає в наданні учасникам корпоративних відносин диспозитивного права самостійно приймати рішення щодо реалізації передбачених правовими нормами варіантів власної поведінки. Зобов'язуючі та забороняючі адміністративно-правові норми відповідно знаходять свій вияв у покладанні на учасників корпоративних відносин суб'єктивних юридичних обов'язків активного та пасивного змісту. Зокрема, зобов'язуючі адміністративно-правові норми – це покладання на особу обов'язку активної поведінки. Забороняючі адміністративно-правові норми передбачають покладання на особу обов'язку утримуватись від вчинення дій певного роду [4, с. 196].

Реалізація адміністративно-правових норм в діяльності корпорацій передбачає практичне втілення в життя загальнообов'язкових приписів, що містяться в цих нормах, з метою регулювання відносин у сфері корпоративної діяльнос-

ті. Правове забезпечення діяльності корпорацій в Україні практично здійснюється шляхом реалізації вимог нормативних актів загальної дії, а саме: Конституції України, окремих кодексів: Цивільного, Господарського та ін. та законів: «Про господарські товариства», «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; актів Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку з регуляторного характеру (наприклад, Рішення Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 07 липня 2009 року № 735 «Про утворення Стратегічної групи при Державній комісії з цінних паперів та фондового ринку») та багатьма іншими нормативними актами.

Важливим інтегративним елементом структури механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій виступають адміністративно-правові відносини, в яких опосередковуються і конкретизуються складні, упорядковуючі процеси регулюючого впливу адміністративно-правових норм на суспільні відносини у сфері корпоративної діяльності.

Ці специфічні відносини складаються під впливом адміністративно-правових норм в процесі створення, функціонування та припинення діяльності корпорацій. Хоча до складу цієї системи входять найрізноманітніші правовідносини (зокрема, земельні, трудові, фінансові та ін.), однак її стержнем є адміністративно-правові відносини з притаманними їм ознаками. Через ці відносини опосередковується (матеріалізується) відповідний адміністративно-правовий вплив на суспільні процеси, що складаються у сфері корпоративної діяльності [5, с. 130].

Як відомо, однією із сторін адміністративно-правових відносин, їх обов'язковим учасником має виступати орган виконавчої влади або його повноважний представник. Крім цього, адміністративно-правові відносини у сфері корпоративної діяльності – це комплекс позитивних соціально-правових зв'язків між різними суб'єктами, зокрема між: а) акціонерами (пайовиками) товариства; б) акціонерами (пайовиками), їх представниками, об'єднаннями та менеджерами (особами, які здійснюють управлінські функції в корпораціях, органами управління відповідних компаній, що складаються з таких осіб); в) менеджерами; г) власне корпораціями в цілому; д) акціонерами (пайовиками), менеджерами та кредиторами товариства (у тому числі їх представниками, об'єднаннями і спеціальними державними та іншими органами й організаціями, які реалізують компетенцію в разі фінансової неспроможності (реструктуризації) організації); е) акціонерами (пайовиками), менеджерами та

органами державної влади, що здійснюють функції антимонопольного регулювання, встановлюють порядок випуску та обігу цінних паперів корпорації та здійснюють інші контрольно-наглядові та дозвільні функції [6, с. 56].

Як видно з даного переліку, адміністративно-правові відносини у сфері корпоративної діяльності – це досить різноманітна група суспільних відносин. Сфера виникнення цих відносин пов'язується не тільки із внутрішньогосподарською діяльністю корпорацій (взаємовідносинами між акціонерами (пайовиками), менеджерами та персоналом тощо), але й поширюється на її стосунки із зовнішнім оточенням (іншими суб'єктами господарювання, органами державної влади та ін.). З урахуванням цих обставин очевидно, що адміністративно-правове регулювання корпоративних відносин носить комплексний характер, а методи такого регулювання є достатньо різноманітними. На їх особливості впливають такі ознаки, як зміст, напрями, основні суб'єкти, об'єкти та межі сфери такого регулювання, які зумовлюються рівнем впливу держави на розвиток корпоративного сектора.

Відносини, що складаються між суб'єктами корпоративної діяльності і відповідними органами виконавчої влади, які врегульовані нормами адміністративного права, на нашу думку, слід визначати як адміністративно-корпоративні відносини. Це зумовлено насамперед тим, що вони складаються під дією норм адміністративного права і одним із їх учасників виступає орган виконавчої влади. Ці відносини, на відміну від приватних відносин, варто віднести до публічно-правових, що виникають в процесі здійснення корпоративної діяльності під впливом дії норм адміністративного права.

Виникнення, зміна або припинення адміністративно-корпоративних відносин, пов'язане з юридичними фактами, передбаченими адміністративно-правовими нормами, тобто конкретними життєвими обставинами. Таким чином, можна виділити наступні риси адміністративно-корпоративних відносин: а) вони виникають в процесі стосунків між суб'єктами (учасниками) корпоративної діяльності з органами виконавчої влади; б) обов'язковим суб'єктом таких відносин має бути орган виконавчої влади, його повноважний представник, який представляє публічно-правовий інтерес в економічній сфері і діє від імені держави в межах своєї компетенції; в) вони характеризуються взаємокореспондуючими обов'язками сторін, тобто йдеться не тільки про одностороннє виконання приписів адміністративно-правових норм суб'єктами (учасниками) корпоративної діяльності, а і про обов'язок ор-

ганів виконавчої влади забезпечити ефективно реалізацію права на здійснення корпоративної діяльності; г) мають як адміністративний, так і судово-правовий режим забезпечення законності та правового захисту [7, с. 483-487]. З урахуванням вищезазначених особливостей адміністративні відносини, що складаються в процесі здійснення корпоративної діяльності (адміністративно-корпоративні відносини), можна поділити на такі види:

1. Відносини, що складаються в процесі забезпечення реалізації права осіб на корпоративну діяльність та сприяння ефективності такої діяльності (реєстрація, отримання ліцензій, дозволів тощо);

2. Відносини, що складаються в процесі забезпечення захисту прав та законних інтересів акціонерів, в тому числі від неправомірних дій органів виконавчої влади та їх посадових осіб;

3. Відносини, що складаються в процесі захисту загальносуспільних інтересів від неправомірної діяльності посадових осіб корпорацій та шкідливих наслідків такої діяльності (пов'язані із застосуванням адміністративної відповідальності за такі порушення).

Виходячи з вищевказаного, можна зробити висновки, що механізм адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні – це самостійна система правових засобів, за допомогою яких здійснюється відповідний правовий вплив на корпоративні правовідносини. До структури такого механізму слід віднести відповідні норми адміністративного права; акти тлумачення та акти реалізації цих норм, адміністративно-правові відносини, а також форми і

методи їх адміністративно-правового регулювання.

Література

1. Харитоновна О.І. Адміністративно-правові відносини (проблеми теорії): монографія / О.І. Харитоновна. – Одеса: Юридична література, 2004. – 328 с.

2. Норт Д. Институты, институциональные изменения и функционирование экономики / Дуглас Сесил Норт. – М.: Начала, 1997. – 256 с.

3. Кашанина Т.В. Хозяйственные товарищества и общества: правовое регулирование внутрифирменной деятельности: учебник для вузов / Татьяна Васильевна Кашанина. – М.: Издательская группа ИНФРА-М-КОДЕКС, 1995. – 554 с.

4. Мосьондз С.О. Адміністративне право України (у визначеннях та схемах): навчальний посібник / Сергій Олександрович Мосьондз. – К.: Атіка, 2008. – 272 с.

5. Вінтик О.М. Публічні та приватні інтереси в господарських товариствах: проблеми правового забезпечення: монографія / О.М. Вінтик. – К.: Атіка, 2003. – 352 с.

6. Сафронова О.М. Методи регулювання корпоративних відносин та особливості їх упродовження в Україні / О.М. Сафронова // *Фінанси України*. – 2006. – № 6. – С. 56.

7. Клим О. В. Загальна характеристика адміністративно-правового регулювання підприємницької діяльності в Україні / О.В. Клим // *Актуальні проблеми держави і права: зб. наук. праць* / [редкол.: С.В. Ківалов (голова ред.) та ін.; відп. за вип. Ю.М. Оборотов]. – Одеса: Юридична література, 2007. – Вип. 35. – С.483-487.

С.Т. Гончарук, А.Ю. Нашинець-Наумова

Механизм административно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні.

Стаття посвящена дослідженню поняття механізму адміністративно-правового регулювання діяльності корпорацій в Україні і його основних структурних елементів з урахуванням специфіки об'єктивних відносин в сфері діяльності корпорацій, на урегулювання яких вони направлені.

S. Goncharuc, A.Y. Nashinez-Naumova

Mechanism of the administrative adjusting of activity of corporations in Ukraine.

The article is devoted research of concept of mechanism of the administrative adjusting of activity of corporations in Ukraine and him basic structural elements taking into account the specific of public relations in the field of activity of corporations on the settlement of which they are directed.